
Escriure en català. Un estudi del coneixement ortogràfic a tercer de primària

Joaquim Arnau i Querol

Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 2022. 104 p. (Treballs de la Secció de Filosofia i Ciències Socials; 54)
ISBN 978-84-9965-690-8

JOSEP GONZÁLEZ-AGÀPITO

Institut d'Estudis Catalans
correujga@gmail.com

Des de fa anys l'ortografia és un dels elements més problemàtics de l'aprenentatge de les llengües. Com assenyala Joaquim Arnau, l'ortografia és un instrument complex creat per a la representació de la parla, i l'alumnat ha de ser guiat a progressar en el domini de les convencions ortogràfiques, tot ajudant-lo a entendre la naturalesa d'aquest instrument.

Per una banda, és un element destacat de la necessària unitat normativa de qualsevol llengua per a assegurar-ne la funció d'eina de comunicació i cultura. Per l'altra, les formes d'intercanvi i informació actuals a través de telèfons mòbils i ordinadors han desterrat la secular correspondència epistolar com a forma de comunicació. Però no han fet disminuir la comunicació escrita; ben al contrari, ha augmentat en la vida diària i professional. En aquesta situació cal tenir present que l'ortografia no és només escriure correctament una paraula, sinó que inclou les normes i els usos per a la transcripció de les paraules d'una llengua parlada.

De tota manera, el domini ortogràfic continua tenint un cert valor de marcadore social com ja gairebé fa un segle apuntava Alexandre Galí (1926). Però això no impedeix que socialment la seva adquisició hagi disminuït de manera preocupant. Només cal recordar el fet torbador que, el 2022, el Ministeri de l'Interior espanyol va eliminar la prova d'ortografia en la selecció dels candidats per a entrar a la policia, ja que la suspenien el 75% dels que s'hi presentaven.

Davant de fets com aquest cal deduir que als aspirants, i a bona part de la resta de població, no se'ls va ensenyar correctament i eficientment a escriure. Sense oblidar-nos que en la majoria de les nostres escoles primàries i instituts d'educació secundària la pràctica mostra que continuen pervivint els plantejaments tradicionals de la penalització dels errors ortogràfics i la memorització de les normes ortogràfiques o, potser, amb l'afegit d'exercicis fonotècnics.

També des del món acadèmic hi ha qui propugna mesures de facilitació com la simplificació ortogràfica, acció no absent de polèmica social i mediàtica com ara la sorgida entorn de les

reformes ortogràfiques del català aprovades el 2017 per l'Institut d'Estudis Catalans. Polèmica que també mostra l'interès social per la llengua i la seva ortografia.

Enfront d'aquestes situacions *Escriure en català. Un estudi del coneixement ortogràfic a tercer de primària* proposa un replantejament profund des del qual abordar la didàctica de l'ortografia. Un treball de recerca de gran interès, ja que hi ha escassíssims estudis sobre aquest aprenentatge. Els pocs existents majoritàriament tenen unes bases teòriques i metodològiques discutibles. Joaquim Arnau hi estudia el coneixement ortogràfic del català de seixanta alumnes catalanoparlants i castellanoparlants de tres aules de tercer de primària, a partir de l'anàlisi de sis textos que van escriure cadascun.

Així duu a terme per primer cop a Catalunya una avaluació analitzant fonema per fonema i establint categories d'errors. Un enfocament que obre una nova mirada singular que mostra els factors que expliquen el coneixement ortogràfic: processos d'aprenentatge, d'exposició a l'escrit, i factors fonològics i morfològics, així com la naturalesa dels errors, un fet molt rellevant perquè els mestres puguin proporcionar la retroacció necessària.

Joaquim Arnau mostra com els errors convencionals, tant fonològics com de naturalesa purament ortogràfica, constitueixen poc més del 80% del total. La resta responen a tres tipus de processos: de discriminació fònica, sublèxics i lèxics.

L'autor també remarca que la manera com l'aprenent emmagatzema les estructures ortogràfiques dels mots no és pas de naturalesa memorística ni purament associativa. Així mateix, indica els factors més destacats per a explicar els errors i encerts ortogràfics dels alumnes i mostra les àrees en què presenten més dificultats.

La investigació posa en relleu, com ja havia fet Alexandre Galí, que el nombre d'errors baixa si hi ha un contacte constant i sostingut dels aprenents amb les activitats de lectura i escriptura, un factor que té tanta rellevància com el coneixement de les regles i els ensenyaments escolars.

El professor Arnau Querol palesa com aprendre l'ortografia no és un procés visual. No és memoritzar la seqüència de lletres d'una paraula com es faria a l'hora de memoritzar una llista arbitrària. El que fan els aprenents és establir relacions cada vegada més precises entre fonemes i grafemes. A això cal afegir-hi que el procés d'aprenentatge significa, des d'un punt de vista evolutiu, convertir els lligams entre fonemes i grafemes que són dèbils en lligams cada vegada més forts.

Així mateix, és valorat el lloc de l'ortografia en l'ensenyament dels continguts del currículum, i quan ha de començar l'aprenentatge de l'ortografia. S'indiquen les concepcions errònies sobre l'aprenentatge ortogràfic, en què generalment no es tenen en compte el procés d'aprenentatge, la naturalesa dels errors que cometten els aprenents ni els factors que expliquen l'aprenentatge de l'ortografia. L'autor apunta les dificultats per a formar els docents en aquest camp i per a defugir situacions passives i avorrides tant per als alumnes com per al professorat. I, al contrari, encoratja a formar en el diagnòstic de la competència ortogràfica, tot enunciant uns

principis generals en què fonamentar les estratègies didàctiques per a un aprenentatge significatiu de l'ortografia.

Una segona utilitat notable de l'estudi és contribuir a mirar la qüestió ortogràfica des dels ulls dels nois i noies per tal que els docents percebin l'explicació que hi ha al darrere dels seus encerts o errors ortogràfics des de la lògica de cada alumne. D'aquesta manera, ajuda a reflexionar sobre el seu caràcter convencional i les raons que justifiquen les normatives que es proposen, guaitant també comparativament els sistemes ortogràfics i solucions que han pres altres llengües que la mainada també estudia a l'escola.

Així, doncs, aquesta recerca de Joaquim Arnau convida el magisteri i el professorat a trencar vells plantejaments i prejudicis sobre com aprenem l'ortografia. Tota una invitació a canviar la penalització habitual de les errades ortogràfiques per a bastir estratègies didàctiques més eficients en la pràctica, des del fet d'entendre en què es basen els errors i els encerts ortogràfics de cada discent. D'aquesta manera, s'ofereixen a l'alumnat pistes per a automillorar el seu aprenentatge de manera més personalitzada o grupal, treballant des de la premissa de Rosa Sensat i Vilà que, en educació, moltes vegades cal aprendre aparentment a perdre el temps per tal de guanyar-lo.

Referències

GALÍ, Alexandre (1926). *L'ensenyament de l'ortografia als infants*. Barcelona: Mentora.

INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS (2017). *Ortografia catalana*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.